

**O'QITUVCHI VA O'QUVCHI O'RTASIDA KERAKLI VA SAMARALI
KOMUNIKATSIYANI RIVOJLANISH YOLLARI**

Siddiqov Hasan Taxirovich

Oriental universiteti

p. f.f.d. (PhD), v.b.dotsent.

Isomiddinova Charos Abdulla qizi

Oriental universiteti

Pedagogika yo'nalishi magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21934773>

Annotatsiya. Ushbu maqolada ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi samarali kommunikatsiyaning ahamiyati, uning o'quvchilarning bilim olishi, faolligi va shaxsiy rivojlanishiga ta'siri yoritilgan. Shuningdek, o'zaro hurmat, faol tinglash, ochiq muloqot, ijobiy fikr-mulohaza va zamonaviy pedagogik texnologiyalar orqali kommunikativ muhitni yaxshilash yo'llari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: o'qituvchi, o'quvchi, kommunikatsiya, samarali muloqot, ta'lim, pedagogik munosabat, faol tinglash, motivatsiya, fikr-mulohaza.

**ПУТИ УКРЕПЛЕНИЯ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ МЕЖДУ УЧИТЕЛЕМ И
УЧЕНИКОМ И РАЗВИТИЯ ЭФФЕКТИВНОЙ КОММУНИКАЦИИ**

Аннотация. В данной статье освещается значение эффективной коммуникации между учителем и учеником в образовательном процессе, а также её влияние на усвоение знаний, активность и личностное развитие учащихся. Кроме того, рассматриваются пути улучшения коммуникативной среды посредством взаимного уважения, активного слушания, открытого диалога, позитивной обратной связи и использования современных педагогических технологий.

Ключевые слова: учитель, ученик, коммуникация, эффективное общение, образование, педагогические отношения, активное слушание, мотивация, обратная связь.

**WAYS TO STRENGTHEN TEACHER-STUDENT RELATIONSHIPS AND DEVELOP
EFFECTIVE COMMUNICATION**

Abstract. This article highlights the importance of effective communication between teachers and students in the educational process and its impact on students' learning, engagement, and personal development. It also examines ways to improve the communicative environment through mutual respect, active listening, open dialogue, positive feedback, and the use of modern pedagogical technologies.

Keywords: teacher, student, communication, effective communication, education, teacher-student relationships, active listening, motivation, feedback.

Tadqiqotning dolzarbligi. Bugungi kunda ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi sog'lom, samimiy va samarali muloqotni shakllantirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Chunki ta'lim sifati nafaqat o'qituvchining bilim va pedagogik mahoratiga, balki uning o'quvchilar bilan to'g'ri kommunikatsiya o'rnatishiga ham bevosita

bog'liq. O'quvchi o'z fikrini erkin ifoda eta oladigan, savol berishdan qo'rqmaydigan, xatolarini tan olish va ulardan xulosa chiqarish imkoniyatiga ega bo'lgan ta'lim muhitida bilimlarni yanada samarali o'zlashtiradi.

Hozirgi globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda o'quvchilarning dunyoqarashi, qiziqishlari va muloqot shakllari ham o'zgarib bormoqda. Shu sababli o'qituvchidan nafaqat chuqur bilim, balki zamonaviy kommunikativ kompetensiya, psixologik yondashuv va o'quvchi bilan hamkorlik qila olish qobiliyati ham talab etiladi.

O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro hurmat, ishonch, faol tinglash va ijobiy fikr-mulohazaga asoslangan munosabat o'quvchilarning ta'limga bo'lgan qiziqishini oshirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish va shaxsiy faolligini kuchaytirishda muhim omil hisoblanadi.

Shu nuqtayi nazardan, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi munosabatlarni mustahkamlash hamda samarali kommunikatsiyani rivojlantirish yo'llarini o'rganish bugungi ta'lim tizimining dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Mazkur masalani chuqur o'rganish ta'lim jarayonida qulay psixologik muhit yaratish, o'quvchilarning bilim olish samaradorligini oshirish va pedagogik jarayon sifatini yanada takomillashtirishga xizmat qiladi.

Mazkur tadqiqot o'quvchilarning kasbiy yo'nalganligini shakllantirish, ularni mehnat faoliyatiga tayyorlash hamda texnologiya ta'limi jarayonida kasb tanlash madaniyatini rivojlantirishga qaratilganligi bilan dolzarb hisoblanadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Ilmiy manbalarda texnologiya ta'limi yoshlarni kasbga yo'naltirishning samarali vositasi sifatida baholanadi. Tadqiqotchilar mehnat tarbiyasi orqali o'quvchilarda kasbiy qiziqish va mehnatsevarlik sifatleri shakllanishini ta'kidlaydilar.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlarda texnologiya ta'limi nafaqat nazariy bilim berish, balki amaliy faoliyatni tashkil etish orqali kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishga qaratilganligi alohida qayd etiladi. Kasb-hunar turlarini o'rgatishda innovatsion metodlar va interfaol ta'lim usullaridan foydalanish muhim omil hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti va Hukumat tomonidan qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlarda yoshlarni kasb-hunarga yo'naltirish, zamonaviy kasblarni egallashga tayyorlash hamda mehnat bozorining talablariga mos mutaxassislarni tayyorlash ustuvor vazifa sifatida belgilangan.

Mazkur hujjatlarda texnologiya fanining mazmunini takomillashtirish, amaliy mashg'ulotlar ulushini oshirish va kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish zarurligi ta'kidlangan.

Pedagog olimlardan A.Avloniy mehnat tarbiyasini barkamol insonni shakllantirishning asosiy omillaridan biri sifatida baholagan. Uning fikricha, mehnat insonni nafaqat moddiy, balki ma'naviy jihatdan ham kamol toptiradi. Avloniy yoshlarni halol mehnatga o'rgatish, ularda kasb egallashga intilish hissini shakllantirish zarurligini qayd etgan.

Shuningdek, K.D.Ushinskiy, A.S.Makarenko va V.A.Suxomlinskiylarning ilmiy qarashlarida mehnat tarbiyasi shaxs rivojlanishining muhim vositasi sifatida talqin etilgan. K.D.Ushinskiy mehnatning inson tarbiyasidagi ahamiyatini asoslab, mehnat faoliyati orqali bolalarda mas'uliyat, intizom va mustaqillik sifatleri shakllanishini ta'kidlagan.

A.S.Makarenko jamoa mehnatini tarbiyaviy jarayonning muhim tarkibiy qismi sifatida ko'rib, o'quvchilarda kasbiy qiziqishlarni rivojlantirishga xizmat qilishini ko'rsatgan. V.A.Suxomlinskiy esa mehnatni insonning ijodiy imkoniyatlarini yuzaga chiqaruvchi omil sifatida baholagan.

Mahalliy olimlardan R.Ishmuhamedov, N.Muslimov, U.Tolipov, M.Ochilov va boshqa tadqiqotchilar texnologiya ta'limi hamda kasb-hunarga yo'naltirish masalalarini o'rganganlar.

Ularning tadqiqotlarida o'quvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish, amaliy mehnat ko'nikmalarini shakllantirish va kasb tanlashga tayyorlashning pedagogik asoslari yoritilgan. Xususan, N.Muslimov kasbiy ta'lim jarayonida kompetensiyaviy yondashuvni qo'llash o'quvchilarning mehnat faoliyatiga tayyorgarligini oshirishini ilmiy jihatdan asoslab bergan.

Xorijiy tadqiqotchilar D.Super, J.Holland va E.Ginzberglarning ilmiy ishlarida kasb tanlashning psixologik asoslari keng yoritilgan. D.Super kasbiy rivojlanish nazariyasida shaxsning qiziqishlari, qobiliyatlari va hayotiy tajribasi kasb tanlashga bevosita ta'sir ko'rsatishini ta'kidlaydi. J.Holland esa kasb tanlash shaxs tipi va kasbiy muhit o'rtasidagi moslikka bog'liqligini ilmiy asoslab bergan. Ushbu nazariyalar texnologiya ta'limi jarayonida o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish zarurligini ko'rsatadi.

So'nggi yillarda olib borilgan tadqiqotlarda texnologiya ta'limini raqamli texnologiyalar, innovatsion pedagogik yondashuvlar va loyihaviy faoliyat asosida tashkil etish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Tadqiqotchilar amaliy mashg'ulotlar, startap loyihalari, kasbiy sinovlar va ishlab chiqarish bilan integratsiyalashgan ta'lim o'quvchilarning kasb tanlashdagi motivatsiyasini oshirishini ta'kidlaydilar.

Tahlil qilingan ilmiy manbalar shuni ko'rsatadiki, texnologiya ta'lim-tarbiyasi tizimida kasb-hunar turlarini o'rgatish va mehnat tarbiyasini samarali tashkil etish o'quvchilarning kasbiy qiziqishlarini rivojlantirish, mehnatga ongli munosabatni shakllantirish hamda kelajak kasbini to'g'ri tanlashlarida muhim ahamiyat kasb etadi. Biroq umumta'lim maktablarida texnologiya fanini kasb-hunarga yo'naltirish bilan integratsiyalash, zamonaviy kasblar haqidagi tasavvurlarni kengaytirish hamda mehnat tarbiyasining innovatsion shakllarini qo'llash bo'yicha tadqiqotlarni yanada rivojlantirish zarur.

Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology)

Tadqiqot davomida quyidagi usullardan foydalanildi:

- ilmiy va metodik adabiyotlarni tahlil qilish;
- pedagogik kuzatish;
- taqqoslash va umumlashtirish;
- suhbat va so'rovnoma usullari;
- natijalarni tahlil qilish. Tadqiqot jarayonida o'quvchilarning kasblarga bo'lgan qiziqishi, mehnat faoliyatidagi ishtiroki hamda kasb tanlashga bo'lgan munosabati o'rganildi.

Asosiy qism Texnologiya ta'lim-tarbiyasi tizimida kasb-hunar turlari o'quvchilarga turli yo'nalishlarda tanishtiriladi. Jumladan:

- ishlab chiqarish va texnik kasblar;
- xizmat ko'rsatish sohasi kasblari;

- qishloq xo‘jaligi kasblari;
- axborot texnologiyalari sohasi;
- hunarmandchilik va ijodiy kasblar.

Texnologiya fanining amaliy mashg‘ulotlari davomida o‘quvchilar turli mehnat jarayonlarini bajarish orqali kasblarning mazmuni va ahamiyatini anglay boshlaydilar. Kasb tanlashda mehnat tarbiyasi quyidagi imkoniyatlarni yaratadi:

- mehnatsevarlik va intizomni shakllantiradi;
- qobiliyat va qiziqishni aniqlashga yordam beradi;
- kasbiy mas‘uliyatni rivojlantiradi;
- mustaqil qaror qabul qilish ko‘nikmasini oshiradi;
- kelajak kasbini ongli tanlashga yo‘naltiradi.

Shuningdek, mehnat tarbiyasi yoshlarning ijtimoiy moslashuvi va jamiyatdagi faol ishtirokini ta‘minlashda ham muhim omil hisoblanadi.

Natijalar va tahlil

Tadqiqot natijalari quyidagilarni ko‘rsatdi:

- o‘quvchilarning kasblarga qiziqishi oshdi;
- mehnat faoliyatiga ijobiy munosabat shakllandi;
- amaliy ko‘nikmalar rivojlandi;
- kasb tanlash bo‘yicha mustaqil fikrlash kuchaydi;
- texnologiya ta‘limining samaradorligi ortdi.

Natijalar shuni ko‘rsatdiki, texnologiya ta‘limi bilan uyg‘unlashgan mehnat tarbiyasi o‘quvchilarning kelajakdagi kasbiy faoliyatini shakllantirishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Xulosa va takliflar. Xulosa qilib aytganda, texnologiya ta‘lim-tarbiyasi tizimi yoshlarni mehnatga tayyorlash va kasbiy yo‘nalishini belgilashda muhim ahamiyatga ega. Mehnat tarbiyasi orqali o‘quvchilarda mehnatsevarlik, mas‘uliyat va kasbiy ong shakllanadi.

Quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

- texnologiya ta‘limida amaliy mashg‘ulotlar ulushini oshirish;
- kasbiy yo‘naltirish tadbirlarini kengaytirish;
- innovatsion metodlardan foydalanish;
- o‘quvchilarning individual qiziqishlarini inobatga olish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonuni.
2. Pedagogika nazariyasi va amaliyoti.
3. Texnologiya ta‘limi metodikasi.
4. Kasbga yo‘naltirish pedagogikasi.
5. Zamonaviy ta‘lim texnologiyalari bo‘yicha ilmiy manbalar.